

ПРИСЛІВ'Я ТА ПРИКАЗКИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРАЇНОЗНАВЧОЇ ІНФОРМАЦІЇ

В.Б. Остроушко, Л.С. Слепченко (Харків)

Стаття присвячена аналізу та систематизації прислів'їв та приказок, що виступають складниками у процесі лінгвокраїнознавчого вивчення мови, оскільки несуть у собі культурну, історичну інформацію, конденсують весь складний комплекс культури та психології даного народу, неповторний спосіб його образного мислення.

Звертання до проблеми вивчення мови і культури одночасно дозволяє вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами, що містять в собі величезні можливості для виклику та подальшого підтримання мотивації навчання.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, прислів'я та приказки, фразеологізми.

В.Б. Остроушко, Л.С. Слепченко Половиці и поговорки как источник страноведческой информации.

Статья посвящена анализу и систематизации пословиц и поговорок, которые являются составляющими компонентами в процессе лингвострановедческого изучения языка, поскольку несут в себе культурную. Историческую информацию, конденсируют весь сложный комплекс культуры и психологии данного народа, неповторимый способ его образного мышления.

Обращение к проблеме изучения языка и культуры одновременно позволяет удачно объединить элементы страноведения с языковыми явлениями, что содержат в себе огромные возможности для пробуждения и дальнейшей поддержки мотивации обучения.

Ключевые слова: лингвострановедение, пословицы и поговорки, фразеологизмы.

V. Ostroushko, L. Slepchenko Proverbs and saying as a source of knowledges about history and culture of country. This article covers the analysis and the systematization of proverbs and sayings that components of the linguistic-cultural language study process because they carry a cultural and historical information, condense all difficult complex of culture and psychology of the people, a unique way of their creative thinking.

An appeal to the problem of studying language and culture allows at the same time to unite successfully the elements of culture study with language phenomena that comprises huge possibilities to provoke and to support the motivation of studying in future.

Key words: culture-oriented linguistics, proverbs and sayings, phraseological units.

Кожен народ володіє багатющим запасом прислів'їв та приказок, які складають невід'ємну частину його духовної культури та мовних багатств. Людина, яка бажає опанувати будь-яку мову на високому рівні, обов'язково повинна ознайомитись також з мовними фразеологізмами (прислів'ями, приказками, афоризмами) відповідної мови.

Лінгвокраїнознавчий аспект вивчення іноземної мови розглядає шляхи та способи вивчення, завдяки яким можна познайомити іноземця з образом життя, історією та культурою країни, мову якої він вивчає. Лінгвокраїнознавство вивчає та описує національно-культурну семантику стройових одиниць мови, тобто займається семантизацією. Лінгвокраїнознавство важливе для усіх, хто вивчає іноземну мову. Особливо для майбутніх спеціалістів в області мови – для філологів, перекладачів, викладачів.

Об'єктом цієї роботи є розгляд країнознавчого елементу, який знаходиться в основі образу прислів'я або приказки, відтворюючи менталітет, світосприйняття та культуру народу

від покоління до покоління.

А к т у а л ь н і с т ь проведеного дослідження обумовлена широким використанням прислів'їв та приказок у всіх сучасних мовах, у тому числі й у французькій. Прислів'я та приказки є дуже важливими складниками у процесі лінгвокраїнознавчого вивчення мови, оскільки несуть у собі культурну, історичну та іншу інформацію, що є типовою та зрозумілою лише для окремого народу, який їх вживає та у мові якого вони народилися.

М е т а дослідження: розглянути зміст та класифікувати прислів'я та приказки французької мови; виявити їх значимість, як джерел країнознавчої інформації.

Наукова новизна роботи пов'язана з тим, що вперше відбувається доскональне вивчення прислів'їв та приказок французької мови, з точки зору відображення у собі країнознавчої інформації. Класифікація прислів'їв та приказок за їх походженням та значимістю для історії та культури країни їх виникнення значно полегшить їх вивчення, а також допоможе краще зрозуміти їх зміст.

Головна мета лінгвокраїнознавства – забезпечити комунікативну компетенцію в актах міжкультурної комунікації, передусім через адекватне сприйняття промови співрозмовника і оригінальних текстів, що розраховані на носіїв мови. Лінгвокраїнознавство забезпечує розв'язання цілої низки проблем, зокрема головної філологічної проблеми – адекватного розуміння тексту. Ось чому воно виступає в якості лінгвістичної основи не лише лінгводидактики, а й перекладу. Для того, щоб перекладати, потрібно, передусім, повністю зрозуміти іноземний текст з усіма нюансами значення, враховуючи підтекст, натяки, а вже потім з урахуванням адресата, підібрати відповідні еквіваленти в мові перекладу.

Для лінгвокраїнознавства величезний інтерес становлять прислів'я та приказки, які, відображаючи в своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають з покоління в покоління культурні установки і стереотипи, еталони і архетипи. Це своєрідні мікросвіти, вони містять в собі «і етичний закон, і здоровий глузд, виражені в короткому вислові, що заповідали предки в керівництво нащадкам» [6, с. 23]. Це душа будь-якої національної мови, в якій неповторним чином відображаються дух і самобутність нації, національна своєрідність історії, культури, традиційного образу життя народу – носія мови.

Прислів'я та приказки — це стійкі вислови у формі синтаксично завершеного речення, які породжуються усною народною творчістю або запозичуються з певних літературних джерел, втрачаючи зв'язок із цими джерелами [9, с. 72]. Характерними прийомами узагальнення твердження виступають паралелізм, алітерація, асонанс, рима.

Прислів'я та приказки найчастіше вживаються в абсолютно конкретній ситуації, але не позначають її окремих елементів, а ставлять всю ситуацію у зв'язок з якою-небудь спільною та

загальновідомою закономірністю, яку вони, власне, і виражають. Вони не допускають вільної заміни слів-компонентів та зміни граматичної структури. При використанні їх в мовному спілкуванні вони не «відтворюються», як лексична єдність, а «цитуються», як інші мікротексти, частини текстів, вірші.

Прислів'я та приказки мають емоційне та стилістичне забарвлення, завдяки чому вони вдосконалюють комунікативну функцію мови. Їх часте вживання в усній та письмовій мові пояснюється, перш за все, тим, що вони додають їй особливий колорит, роблять більш образною та виразною. Таким чином, виникає необхідність у порівнянні класифікацій, проведенні систематизації найбільш вживаних прислів'їв та приказок французької та української мов.

На сьогоднішній день вже існують класифікації фразеологізмів, розроблені В.В. Виноградовим, А.Г. Назаряном та М.М. Шанським. Однак всі вони у своїх роботах приділяють дещо менше уваги прислів'ям та приказкам у порівнянні до інших типів фразеологізмів. Крім того, більшість наукових досліджень та словників, пов'язаних із тлумаченням та перекладом французьких прислів'їв та приказок, російськомовні.

Постановка проблеми дослідження фразеології мови в лінгвокраїнознавчому аспекті стала можливою у зв'язку із становленням теорії лінгвокраїнознавства, введенням поняття «культурний компонент значення», який представлений в роботах Е.М. Верещагіна, В.Г. Костомарова, В.А. Маслової, Д.Г. Мальцевої та інших дослідників.

В.А. Маслова [7, с. 58] при розгляді російської фразеології висунула декілька наступних гіпотез, які, на наш погляд, можуть бути застосовані і до вивчення французької фразеології та пареміології:

1. У більшості фразеологізмів є «сліди» національної культури, які мають бути виявлені.
2. Культурна інформація, збережена у внутрішній формі прислів'їв та приказок, є образним уявленням про світ та зберігає культурно-національний колорит.
3. Прислів'я та приказки - фрагмент мовної картини світу. Вони виникають не стільки для того, щоб описувати світ, скільки для того, щоб його інтерпретувати, оцінювати і виражати до нього суб'єктивне відношення.

Лінгвокраїнознавчий аналіз прислів'їв та приказок, немислимий без зв'язку із зовнішніми чинниками: з історією країни, її культурою, побутом, оскільки фразеологія концентрує весь складний комплекс культури та психології даного народу, неповторний спосіб його образного мислення. Маркированість національної специфіки образу часто створюється відбором вельми специфічної для даного народу лексики: це позначення яких-небудь реалій, відомих тільки носіям даної нації, а також своєрідні топоніми, антропоніми, гидроніми, характерні для

певної країни.

Прислів'я та приказки історично зафіксовані в їх сталій формі. Таким чином, вважаємо доцільним класифікувати їх за виникненням, що допоможе краще зрозуміти їх зміст, розкрити культурно-національну конотацію, та у значній мірі розкриє або поглибить знання з історії та країнознавства, а саме:

- пов'язані з історичними фактами або подіями. Наприклад:

«C'est un coup de Jarnac». – (удар Жарнака) - хитрий, непередбачений, несподіваний прийом, підступний удар, удар нишком.

Приказка має своє походження з 1547 року. Під час дуелі між бароном Жарнаком і його високопоставленим супротивником, який мав на своєму боці усі переваги, як найкращий фехтувальник, Жарнак нахилиється, робить різкий випад та завдає блискавичний удар під ліве коліно. Супротивник падає, неспроможний продовжувати дуель.

У 2008 році газета «Le Monde» публікує інтерв'ю здивованого кандидата, який не може прийняти результати виборів, вважаючи їх зрадою з боку своїх однопартійців, в якому ця фраза знаходить своє місце:

« C'est un véritable coup de Jarnac! » tel a été le cri lancé par André Gerin en plein congrès du PC lorsqu'il a pris connaissance du score qu'il avait obtenu en tant que candidat à la tête du parti. - Це справжній удар Жернака, вигукнув Андре Жерен у ході з'їзду союпартії, ознайомившись з результатами голосування.

«Faire le zouave» - хорохоритись, гримасувати, блазнювати (букв. робити як зуав).

Сьогодні цей вислів вживають маючи на увазі непосидливих, неслухняних, досить знервованих дітей. Наприклад, *«Arrête de faire le zouave, tu vas tout faire tomber»- dit la mère à l'enfant.*

Цікаво його походження, яке пов'язано з Кримською війною (1854 – 1856 р.), у якій особливо виділився корпус зуавів, які привертати на себе увагу. (“зуав” – походить від берберського – zwawa назва кабільського племені).

«Travailler pour le roi de Prusse» - працювати заради пошани — дарма.

Цей вираз пояснюють по-різному; більшою частиною вважають, що тут мова йде про Фрідріха Великого.

У лотереї число 31 називається (жартівливо) *misère en Prusse*, тому що 31 числа пруські солдати не отримували платні, тобто служили королеві дарма.

І ми, граючи дарма, тобто без грошей, говоримо, що граємо на рахунок пруського короля.

Приказка *«Pas d'argent – pas de Suisses»* (букв. Немає грошей – немає швейцарців) пов'язана з тим, що з XV до кінця XVII ст. у французькій армії служили швейцарські найманці.

Маючи велику жадібність до грошей, вони галасно вимагали свого жалування кожного разу, коли його виплату затримували. У противному разі, вони погрожували кинути службу, вигукуючи: *«Pas d'argent – pas de Suisses»*. У 1521 р. швейцарські наймані полки, не отримавши своєчасно жалування, кинули свою службу у короля Франціска I, вимовивши вказані вище слова .

«Un quart d'heure de Rabelais» - *«Чверть години Рабле»* - не тривала , маленька неприємність. Вираз, що позначає скрутний момент, особливо при грошових розрахунках. Згідно анекдоту мається на увазі скрутне грошове положення, в яке потрапив Рабле під час своєї поїздки до Ліона, та з якого він вийшов завдяки своєму вдалому розигранню.

- на базі історичних фраз або цитат. Наприклад:

Фраза Наполеона I, що походить з 1805 року, коли Франція була однією з найсильніших націй світу *«Impossible n'est pas français»* (букв. *Неможливо – це не по-французьки*) – була сказана людиною, яка любить та вірить у свій народ. Вивчаючи цей вислів, було б доцільним зробити доповідь про часи Першої Імперії.

«Le mot de Cambronne!» - слово Камбронна.

Бій при Ватерлоо. Останній резерв Наполеона, стара національна гвардія вступає в бій, розуміючи, що смерть неминуча. Генералу П'єру Камбронну англійці тричі пропонують скласти зброю, у відповідь почувши "слово Камбронна", яке врятувало гідність Франції: *«Merde! La garde meurt mais ne se rend pas!»* - *«Лайно! Гвардія вмирає, але не здається!»* Так, з легкої руки В. Гюго, що залишив нам один з кращих описів битви при Ватерлоо в романі «Знедолені», цей вислів, у тому числі і вищезгадане не літературне «слово Камбронна» (*mot de Cambronne*), стало невід'ємним атрибутом наполеонівської легенди.

Вираз *«Il n'y a que le premier pas qui coûte»* (букв. *важкий лише перший крок; головне – зробити перший крок*) належить маркізі Дюдефан (1697 - 1780), відомою своєю перепискою з Вольтером та іншими письменниками XVIII ст. Цю фразу Дюдефан сказала кардиналу Пліньяку, коли він підкреслив довжину шляху, який нібито пройшов обезголовлений св. Дионісій.

Приказка *«Noblesse oblige»* - *стан зобов'язує* (букв. *шляхетність зобов'язує*). Цей вислів належить французькому письменнику Гастону де Левісу (1764 - 1830). Будучи нащадком старовинного дворянського роду, де Левіс у згаданому вище виразі хотів підкреслити, що належність до “шляхетного стану” зобов'язує людину бути гідним свого імені та походження.

Знаменитий вислів Генріха IV під час церемонії прийняття католицької релігії *«Paris vaut bien une messe»* - *«Париж гідний меси»*) спонукатиме до розуміння історичних подій у період Релігійних війн.

Приказка «*Après moi le déluge*» - «Після мене, хоч потоп» – є фразою короля Людовика XV (1710-1774), тобто жити одним днем, без стратегії, без думок про майбутнє країни. У XVIII столітті королівська влада перетворюється на реакційну силу. При зростаючій економічній кризі і невдоволенні народу дворянство продовжує зберігати зовнішній блиск.

- пов'язані з повсякденним життям, нормою та звичаями людей. Наприклад:

«*Pendre la crémaillère*» - *справляти новосілля* походить від існуючого давнього звичая, згідно якому люди, що заселялися у нову хату, у першу чергу встановлювали у каміні гачок для підвішування котла над вогнем (*crémaillère*).

Інша дуже відома у сучасній мові приказка – «*être tiré à quatre épingles*» - *одягнутий з голочки* походить від старовинного звичаю затягувати одяг по фігурі за допомогою чотирьох голок.

«*Entre la poire et le fromage*» - (букв. *між грушею та сиром*), тобто у *самий сприятливий момент*. Залізне правило при їжі: лише після того, як всі з'їдять основне блюдо, можна говорити про справи. Фрукти завжди подають після сиру, але так було не завжди;

- пов'язані з типовою природою країни та її явищами. Наприклад:

«*Quand les hirondelles voient la Saint-Michel, l'hiver ne vient qu'à Noël*» (букв. *Коли ластівки бачать день Святого Мішеля, то зима прийде тільки на Різдво*). Міграція ластівок відбувається головним чином у першій половині вересня, тому їх присутність у кінці місяця вказує на те, що зима буде пізньою.

«*S'il pleut à la Saint Médard, il pleut 40 jours plus tard*» (*Якщо злива починається на Сен-Медар, дощитиме наступні 40 днів*), тобто ми знайомимося з народними прикметами, що до прогнозу погоди;

- пов'язані зі світом тварин. Наприклад:

«*Malin comme un singe*» - *хитрий, як мавпа*. Якщо для росіян, англійців та інших, мавпа є символом спритності, то у французькій мові та фольклорі вона втілює також хитрість та лукавство, як хитрий лис для слов'ян. Як приклад можна привести басню Лафонтена «Мавпа та кішка», у якій мавпа примушує кішку діставати для себе каштани з вогню. Коли з'являється слуга господаря, то вона легко уникає кари, у той час, як кішку жорстоко б'ють.

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що країнознавчі відомості, що містяться в семантиці прислів'їв та приказок, мають не лише загальноосвітнє, але й виховне значення. Знання про країну мають вихід в інтеркомунікацію, хоч декілька й специфічний, у порівнянні з мовними уміннями та навичками. Країнознавчоорієнтовані фразеологізми застосовуються для збільшення ємкості вислову, виражають емоційні та естетичні позиції того, хто говорить.

Лінгвокраїнознавство грає важливу роль і при навчанні перекладу та забезпечує адекватне розуміння тексту. Незнання того або іншого країнознавчого елементу, який знаходиться в основі образу прислів'я або приказки, може привести до невірної розуміння змісту вислову в цілому.

Звертання до проблеми вивчення мови і культури одночасно дозволяє вдало поєднувати елементи країнознавства з мовними явищами, що містить в собі величезні можливості для виклику та подальшого підтримання мотивації навчання.

Класифікація прислів'їв та приказок за виникненням, допоможе краще зрозуміти їх зміст та у значній мірі розкриє або поглибить знання з історії та країнознавства.

Перспективою нашої роботи в цьому напрямі є створення єдиного лінгвокраїнознавчого українсько-французького словника прислів'їв і приказок, який би привертав увагу, проводив паралелі та тлумачив історичні події, відображені у прислів'ях та приказках, які є свого роду «криницею премудрості» народу, зберігають і відтворюють його менталітет, його культуру від покоління до покоління. Результати цієї роботи можуть бути використані при проведенні занять з країнознавства та історії Франції. Все це сприятиме залученню до концептуальної системи світогляду носіїв мови, історії країни, культури, розвитку умінь адекватно інтерпретувати і приймати національну культурну своєрідність партнерів по комунікації, в цілому сприятиме формуванню готовності вступати в міжкультурне спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Высш. шк., 1979. – 168 с.
2. Виноградов В. В. Избранные труды: Лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М.: Наука, 1977. – 312 с.
3. Гак В. Г. Новый большой французско-русский фразеологический словарь / В. Г. Гак. – М.: Русский язык, 2005. – 1625 с.
4. Івченко А. В. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія / А. В. Івченко. – Х.: Око, 1996. – 160 с.
5. Критская О. В. Французские пословицы и поговорки / О. В. Критская. – М.: Высшая школа, 1962. – 96 с.
6. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы: уч. пос. / Д. Г. Мальцева. – М.: Высшая школа, 1991. – 106 с.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. / В. А. Маслова. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
8. Миньяр-Белоручев Р. К. Лингвострановедение или иностранная культура / Р. К. Миньяр-Белоручев. // Иностранные языки в школе. – 1993. № 6. – С. 54-57 с.
9. Мишко С.А. Лінгвокраїнознавчий аспект у вивченні іноземної мови як чинник розвиваючого навчання / С.А. Мишко. – К.: Вища школа, 2002. – 153 с.
10. Назарян А.Г. История развития французской фразеологии / А.Г. Назарян. – М.: Высшая школа, 1981. – 190 с.

© В.Б. Остроушко, Л.С. Слєпченко, 2009